

УКРАЇНА ЯК ОБ'ЄКТ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ВЕКТОРУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

**ПОЛЯК Олена Іванівна - аспірантка Національної юридичної академії
ім. Ярослава Мудрого**

Определены возможные направления вектора экономической интеграции Украины в аспекте привлечения иностранных инвестиций. Отображены стратегические перспективы развития инвестиционного потенциала Украины, с учетом имеющихся интеграционных возможностей. Проанализированы факторы и потенциальные риски активизации инвестиционной деятельности Украины в рамках ВТО.

Ключові слова: іноземні інвестиції, СОТ, зовнішньоекономічна політика, інтеграція, Європейський Союз.

Актуальність теми

Розвиток економіки та соціальної сфери є першочерговим завданням сьогоденної влади в умовах подолання наслідків світової економічної кризи. Економічний базис є важливою запорукою не лише вирішення гострих суспільних проблем та подолання соціальних протиріч, але є і передумовою участі України в інтеграційних процесах сучасності. Тенденції міжнародних зв'язків останніх років демонструють неможливість існування країни, яка ставить собі за мету досягнення найвищих стандартів життя, остеронь глобалізаційних перетворень, не допускаючи до свого внутрішнього середовища іноземних економічних агентів. Їх прихід означає появу суперечностей їх інтересів з інтересами національних суб'єктів господарювання, однак саме подолання таких протиріч виходить на перше місце серед нагальних потреб владного регулювання.

Економічний розвиток, який має супроводжуватися покращенням соціальної сфери та підвищенням міжнародного авторитету України, повинен ставитися у вершину кута.

Постановка проблеми

Слід пам'ятати, що проблема виходу будь-якої країни на якісно новий рівень розвитку ускладнюється багатьма факторами, серед яких фактор економічного, а надто гео економічного розвитку відіграє одну з головних ролей. Саме тому має відбуватися логічне поєднання зусиль національної економіки із закордонними ресурсами, в тому числі фінансовими, бо залучення останніх у вигляді іноземних інвестицій має допомогти у вирішенні багатьох проблем, однак слід розуміти, що таке залучення автоматично породжує політичну та економічну залежність влади від рішень іноземних інвесторів. Саме мінімізація такого впливу та оптимізація джерел інвестування має принести Україні стабільність соціально-економічного розвитку, а також вихід її на новий інтеграційний рівень відносин зі світовою економічною спільнотою.

Мета статті

Метою даної статті є визначення напрямків подолання проблеми залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку на умовах, сприятливих для України в аспекті вибору вектору зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної інтеграції.

Ступінь розробки теми

Питання пошуку напрямків економічної інтеграції та шляхи подолання проблеми залучення іноземних інвесторів висвітлювались у працях багатьох вітчизняних та закордонних вчених, таких як Геєць В. М., Ермолаєв А. В., П. А. Бурковський П. А., Стефанишин Г.С., Лиса О.І., Іринчина І.Б. та ін.

Виклад основного матеріалу

Сучасна глобалізаційна стратегія розвитку світової економічної спільноти багато в чому виходить з інтересів транснаціональних корпорацій. Їх вплив на всі рівні влади країни, на території якої вони мають значні фінансові інтереси, априорі визначає вектор її зовнішньополітичної орієнтації. Якщо ТНК такого впливу ще не мають, то вони ведуть досить потужну та тривалу боротьбу за нього, основним інструментом якої стають іноземні інвестиції. Оскільки глобалізаційні процеси вже досить сильно розмили національні кордони в напрямку організації регіональних промислових комплексів, то цілком очевидним вбачається зацікавленість основних інвесторів розвитку таких комплексів, якими власне і виступають ТНК, у стабільних умовах ведення бізнесу та отриманні дивідендів.

Збереження капіталу, його примноження, а також можливість сконцентрувати у своїх руках основні важелі впливу на світові ринки певного виду ресурсу чи продукції – все це є пріоритетними інтересами іноземних інвесторів, коли вони приходять в нову країну. Питання постає лише в тому, наскільки сильно влада цієї країни зможе протистояти впливу інвесторів. Щоправда, така ситуація характерна лише для країн, що розвиваються, а також для країн так званого «третього світу», оскільки в розвинених країнах ТНК конкурують між собою за можливістю лобіювати свої інтереси у провладних структурах. Тому, якщо розглядати проблему допуску іноземних інвесторів до національного ресурсно-промислового потенціалу, треба чітко усвідомлювати ті загрози, з якими може зіткнутися вітчизняний приватний сектор економіки.

Отже, на сьогодні Україна як об'єкт інвестицій цікава одразу декільком «гравцям».

По-перше, це Росія, яка намагалася і намагається залучити Україну до таких інтеграційних утворень, як СНД, ЄврАзЕС, а останнім часом все активніше до Митного союзу. При чому Росія розглядає Україну не тільки і не стільки як сировинну базу, а скоріше як додатковий ринок збуту своєї досить низько конкурентної за світовими стандартами продукції.

По-друге, Європейський Союз, для якого Україна цікава у двох аспектах: як стратегічний транзитний коридор для енергоресурсів, що йдуть зі Сходу, і як сировинна база для потужної європейської промисловості.

По-третє, Китай, якому Україна цікава виключно з точки зору формування потужного кредитного портфеля китайської економіки, який останнім часом акцентується на ринку боргових зобов'язань, що надає додатковий вплив на конкурентів у вигляді довгострокових чи короткострокових облігацій зовнішнього займу.

По-четверте, СОТ, яка розглядає Україну як потужний ринок збуту готової продукції та досить ємний ринок порівняно недорогої сировини для виготовлення цієї ж продукції.

Різні вектори інтересів цих суб'єктів зовнішньоекономічних відносин породжують різні вектори іноземного інвестування, а відтак мають адекватним чином сприйматися сучасною владою із розумінням тих перспектив розвитку чи тих скритих загроз, які супроводжуватимуть приток додаткових фінансових ресурсів. Слушним у даному випадку вбачається зауваження стосовно того, що обирати об'єкти для великих обсягів інвестування з-за кордону необхідно таким чином, щоб такі об'єкти в подальшому, в разі явної загрози національним інтересам з боку іноземних інвесторів, можна було вивести з ринку, не зашкоджуючи задоволенню суспільних потреб [5].

Слід зауважити, що останнім часом відбулася стабілізація влади, а започаткування стратегічних економічних і соціальних перетворень, збалансована і прагматична зовнішня політика надають Україні реальний шанс перетворитися з жертви кризи на будівничого посткризового світу. Нова мо-

дернізаційна стратегія проголошена Президентом України визначає низку базових пріоритетів [4].

Передусім, творення сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент.

Другий пріоритет – гуманізація розвитку, що означає передусім збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення. Відтак пріоритетами реформування було визначено: модернізацію систем освіти та охорони здоров'я; підвищення соціальних стандартів; становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій.

Третій пріоритет – запровадження прогресивної моделі розвитку, що поєднує тактику реформаційних змін зі стратегічними орієнтирами та пріоритетами соціально-економічного розвитку з метою забезпечення ефекту «безперервної модернізації».

Четвертий пріоритет – зовнішня політика ствердження національних інтересів у глобалізованому світі. Її основою є прагнення до розбудови рівноправних відносин з партнерами на принципах міжнародного права, відмова від участі у воєнно-політичних блоках, інтеграція з Європейським Союзом і розвиток відносин стратегічного партнерства з Російською Федерацією, США та країнами «Великої двадцятки» [4].

Слід зауважити, що у сфері міжнародних економічних відносин розвинутими країнами заохочується принцип економічного лібералізму: free market у внутрішній економічній політиці і free trade у зовнішній торгівлі. Такий характер взаємин є стимулом до підвищення конкурентоздатності і зниженню витрат тільки за умови порівнянних економічних потенціалів. У тому випадку, якщо економічний механізм є нерозвиненим або знаходиться в процесі трансформації, то його відкриття набагато більш могутньому зовнішньому конкурентові загрожує державі з ринком, що формується,

(emerging market) колапсом національної економіки, тому що велика частина вітчизняних товарів і послуг раптово стає свідомо неконкурентоспроможними, а національне виробництво – гарантовано збитковим. Наприклад, вступ у СОТ Киргизстану, Молдови, Грузії, Вірменії мав певний пропагандистський ефект, але не приніс цим країнам очікуваних економічних дивідендів.

Деякі країни намагаються компенсувати падіння виробництва збільшенням сировинного експорту, але в довгостроковому плані така економічна стратегія веде, без сумніву, у глухий кут. Високий ступінь економічної відкритості Західної Європи і Сполучених Штатів (Японії тільки почасти) є не засобом досягнення економічної розвиненості, а її ознакою. При цьому, зіштовхуючись з деякими категоріями більш конкурентоздатної продукції, самі лідери всесвітнього економічного змагання не виключають застосування захисних засобів. Сертифікування Євросоюзом товарів з Центральної і Східної Європи (насамперед, агропродукції), мита на металопрокат, введені Сполученими Штатами – ілюстрація розмаїтості форм протекціонізму, причому тільки в найбільш очевидних його проявах. Подібні реалії не скасовують, проте, тієї економічної аксіоми, що надмірний ступінь закритості національної економіки, необґрунтований протекціонізм у відношенні імпоротної продукції порівнянної собівартості і якості неминує має своїм наслідком економічну стагнацію і зниження конкурентоздатності і якості товарів і послуг, у тому числі навіть на внутрішньому ринку.

Компромісом могла б послужити регіональна коротко- або середньострокова інтеграція, що припускає високий ступінь відкритості усередині економічного простору (і жорстку, але сумлінну конкуренцію усередині нього) і помірний протекціонізм у відношенні більш сильних економічних гравців на час, необхідний для підготовки до конкуренції на зовнішніх ринках. Реалізації такої економічної стратегії і могло б послужити створення єдиного економічного простору за участі України на пострадянському просторі, але тут усе буде залежати від того, яку позицію обиратиме Росія, яка є найбільш

вагомим політичним і економічним гравцем на ньому [2].

З одного боку, порівняно однаковий рівень розвитку промисловості України та країн того ж Митного союзу, а також постійна потреба останніх, у тому числі і Росії, у продукції хімічної, металургійної та аерокосмічної промисловості має стати вирішальним аспектом у виборі вектору зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної інтеграції. У той же час амбіції Росії стосовно захоплення вітчизняного промислового сектору, намагання штучно впливати на нього за рахунок енергетичної складової, а також прямий та непрямий політичний вплив – все це формують в українській владі стійке почуття самозбереження, а відтак і збереження національних інтересів країни в цілому. Саме тому Митний союз є лише однією з можливих альтернатив інтеграції України.

З іншого боку, досить показовим є процес інтеграції України до ЄС. Зрозуміло, що Європейський союз сам по собі ні економічно, ні політично неготовий поглинути Україну, тобто прийняти до свого вільного ринку потенційно досить потужну економіку та занадто ємний ринок з невисокою купівельною спроможністю попиту. Це все породжуватиме негативні економічні процеси в самому ЄС: стимулюватиме розвиток промисловості в країнах Східної Європи, переорієнтує торговельні, а відтак і фінансові потоки в самому ЄС тощо. Необхідно розуміти, що ЄС на сьогодні є не стільки стратегічною метою, скільки потужним важелем впливу на інших суб'єктів міжнародних відносин інтеграція з якими сприятиме соціально-економічному розвитку України.

Саме тому на перше місце виходить СОТ, членом якої Україна прагнула стати досить давно, а зараз, після вступу, намагається зайняти гідне місце в цій організації.

Безперечно, приклади таких країн, як Молдова, Киргизстан, Вірменія, Аргентина, Чилі демонструють ті ризики для народно-господарчого комплексу, які несе в собі вільний доступ іноземних інвесторів до стратегічних об'єктів промислового сектору. Однак на таких прикладах треба вчитися, треба вибудовувати стратегію взаємовідносин з країнами СОТ таким чином, щоб на-

ціональні інтереси привілеювали над інтересами іноземних інвесторів. Водночас треба формувати внутрішній конкурентоспроможний інвестиційний ринок, на якому б іноземні інвестори відчували потужний вплив капіталу інвесторів-резидентів. У такий спосіб влада отримувала б певний вибір стосовно джерел залучення коштів для вирішення гострих соціально-економічних проблем, а умови такого інвестування, навіть у випадку з іноземним інвестором, були б набагато ліберальнішими. Слід також зауважити, що в рамках СОТ країни-члени отримують певний вибір щодо побудови моделі відносин з іншими членами, така диспозитивність сприяє мінімізації залежності країни від іноземного капіталу. Таким чином, на сучасному етапі міжнародної економічної глобалізації вибір України стосовно СОТ, як середовища залучення іноземних інвестицій, обумовлюється наступними чинниками:

- наявність декількох взаємо рівноважних полюсів впливу. Участь у СОТ таких суб'єктів міжнародних відносин як Росія, США, країни Європейського Союзу дає можливість Україні варіювати власну зовнішньоторговельну політику таким чином, щоб уникати прямого постійного та занадто наполегливого впливу когось з них. У такому випадку їх економічний та політичний тиск буде мінімізуватися або врівноважуватися тиском з іншого потужного полюсу, що дасть змогу Україні виробляти власну багатовекторну стратегію зовнішньої торгівлі;

- наявність потенційних ринків збуту вітчизняної промислової продукції. Вітчизняна промисловість, особливо наукоємні галузі, досить конкурентноздатні серед країн що розвиваються, а тому вітчизняні підприємства мають можливість у рамках СОТ шукати нові перспективні та ємні ринки збуту своєї продукції. Потенційна можливість налагодження стабільних каналів збуту вітчизняної промислової продукції дає змогу залучати іноземних інвесторів у великій кількості. Крім того, це створює зайву конкуренцію між іноземними інвесторами, що, у свою чергу, сприяє зменшенню рівня відсотків по інвестиціях;

- наявність інструментів підтримки національного виробника. Мова йде про

механізми вибіркового сприяння та заохочення національних галузей промисловості країн-членів СОТ, які закріплені в міжнародних угодах та установчих документах СОТ. Це дає можливість уряду країни застосовувати протекціоністські засоби регулювання в зовнішньоторговельній політиці. Для іноземних інвесторів це означає підтримку національної влади, яка надається окремим підприємствам або цілим галузям, що апріорі означає стабільність отримання прибутків та дотримання інтересів інвесторів, оскільки саме за кошти останніх ці галузі фінансуються;

- можливість реалізувати власний інвестиційний потенціал. У рамках СОТ Україна має достатньо важелів для заохочення внутрішнього інвестування оминаючи офшорні зони. Сучасна практика інвестування свідчить про досить масовий відтік капіталів з України в офшорні зони (Кіпр, о. Аруба тощо) та подальше реінвестування у вітчизняну ж економіку. Однак участь у СОТ та можливість вільного доступу продукції підприємств, чії власники виводять капітали з країни, до нових ринків збуту створює умови, за яких доцільніше інвестувати капітали, не виводячи їх за межі країни, пришвидшуючи цим самим оборотну здатність фінансових ресурсів, а відтак скорочуючи виробничі цикли. Це породжує ситуацію, за якої обсяги промислового виробництва збільшуватимуться, а відтак збільшуватимуться й експортні потоки, що, у свою чергу, підвищить вартість внутрішнього інвестиційного капіталу. Останнє вже сприятиме безпосередньому підвищенню рівня конкуренції між інвестиціями резидентів та нерезидентів.

Таким чином, слід розуміти, що СОТ є реальним і на сьогодні найбільш доцільним напрямком зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної політики України в аспекті зростаючої потреби у залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та відновлення її інвестиційний потенціалу.

Разом із тим, слід усвідомлювати, що поступове зближення з СОТ та збільшення рівня відкритості України для іноземних інвесторів несуть у собі певні ризики:

- погіршення ситуації на світових товарних ринках, що виявилось у зниженні в

2009-2011 роках цін на продукцію металургійної та хімічної промисловості України;

- конкурентна девальвація національних валют у низці країн світу, що в умовах недостатньої динаміки окремих складових світового попиту призводила до втрати цінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародних ринках;

- зменшення кількості банків з вітчизняним капіталом. Відкритість фінансового сектору для іноземних інвесторів сприяє перенесенню фінансових ризиків з економіки розвинутих країн на вітчизняний банківський сектор більшість з суб'єктів якого перетворилися на дочірні фінансові установи останніх. Таким чином, інвестиції що нібито вкладаються у вітчизняну економіку, насправді стабілізують попит на іноземну валюту в країнах, у яких знаходяться головні по відношенню до вітчизняних банківські установи, тим самим відбувається перенасичення вітчизняного валютного ринку, а відтак його дестабілізація;

- виклики економічного та енергетичного характеру, що пов'язані з високою ймовірністю другої хвилі глобальної фінансової кризи, із загостренням боротьби за світові фінансові та енергетичні ресурси, ринки збуту, з високими цінами на енергоресурси, низькою енергоефективністю та високою енергоемністю української промисловості, надмірною залежністю від одного зовнішнього постачальника, слабким розвитком альтернативних джерел енергії, розбудовою нових маршрутів енергопостачання в обхід території України.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних відносин для України найбільшою проблемою є проблема вибору вектору економічної інтеграції з огляду на всезростаючу потребу вітчизняного промислового сектору в іноземних інвестиціях.

Разом із тим слід, зауважити, що одним із головних довгострокових позитивних наслідків від приєднання України до СОТ стало створення економіко-правового середовища, що функціонує на основі прозорих норм і правил. Адаптуючи національне законодавство в економічній сфері й національну регуляторну систему до вимог СОТ, Україна поступово відійшла від характерних для еко-

АНОТАЦІЯ

Визначені можливі напрямки вектору економічної інтеграції України в аспекті залучення іноземних інвестицій. Відображені стратегічні перспективи розвитку інвестиційного потенціалу України з огляду на наявні інтеграційні можливості. Проаналізовані чинники та потенційні ризики активізації інвестиційної діяльності України в рамках СОТ.

SUMMARY

Possible directions of economic integration vector of Ukraine in the aspect of bringing in of foreign investments was determined. The strategic prospects of development of investment potential of Ukraine in an aspect of integrations possibility were determined. Factors and potential risks of investment activity for Ukraine from the point of its membership in the WTO were analyzed.

номіки перехідного періоду схем галузевого субсидування, пільгового оподаткування, що деформували конкурентне середовище та конкурентоспроможність українських підприємств, ускладнювали їх адаптацію до конкуренції на світових ринках. Це мало сприяти поліпшенню підприємницького клімату в країні та її інвестиційної привабливості. Беззаперечним досягненням вступу до СОТ є й те, що Україна отримує можливість застосовувати принципи й механізми СОТ для подальшого розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення товарообігу з країнами – основними партнерами [4]. Однак глобальні кризові тенденції 2008-2009 рр. майже нівелювали можливість скористатися перевагами міжнародної економічної інтеграції України.

Висновки

На сучасному етапі господарювання іноземні інвестиції для України є стратегічно важливим ресурсом для стабілізації економічного зростання та поступового виходу вітчизняного промислового сектору на якісно новий рівень. З огляду на це залучення іноземних інвесторів у вітчизняну економіку має відбуватися системно але поступово. Влада повинна розуміти, що лише збалансована та виважена зовнішньоторговельна та зовнішньоекономічна політика країни дасть змогу в достатній мірі задовольнити попит економіки у інвестиційних ресурсах та мінімізувати політичний й економічний тиск, яким супроводжується процес захисту іноземними інвесторами власних інтересів. Створення прогресивного нормативно-правового поля, багатовекторність міжнародних відносин та максимальна інтенсифікація зовнішньоторговельних зв'язків в рамках СОТ – все це сприятиме підвищенню конкурент-

ноздатності вітчизняної економіки, а відтак і активізуватиме активність іноземних інвесторів. Крім того, необхідно розуміти і важливість стимулювання внутрішніх інвестицій, що дасть змогу в перспективі створити потужний інвестиційний ринок. У подальшому це призведе до зміни пропозиції іноземних інвестицій в бік значно сприятливіший для України. Підтвердженням правильності орієнтації України та поширення зв'язків з країнами СОТ є той факт, що після вступу нашої країни не припинилося квотування експорту української металопродукції на ринок ЄС та активізувалися переговори з ЄС щодо створення зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію. Це у свою чергу, є додатковим рушійним фактором розвитку інвестиційного потенціалу України.

Література

1. Азаров О.М. Вступ України до СОТ як пріоритетний напрямок її зовнішньоекономічної політики / О.М. Азаров // Зовнішня торгівля: право та економіка. Збірник наукових праць УАЗТ. - Вип.2. - К.: УАЗТ, 2002.- С. 189-195.
2. Гавриш О. ЄврАзЕС і європейський вибір України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/113.htm>
3. Іринчина І.Б. Проблеми та перспективи лібералізації зовнішньоторговельних відносин в Україні // Зб. наук. пр.: Науковий вісник: Економіка. – Чернівці: ЧУ, 2009. – Вип. 141-142. – С. 106-112..
4. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
5. Стефанишин Г.С., Лиса О.І. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 11. – С. 302-308.